

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos 2020 & Volume: 13 Issue: 72 August 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ATASÖZLERİ VE DEYİMLERDE TOPLUMSAL CİNSİYET İMGESİ *GENDER IMAGE IN PROVERBS AND IDIOMS*

Serap EJDER APAY*
Betül UZUN ÖZER**

Öz

Bir kültürün bilgi birikiminin aktarılmasında önemli bir fonksiyona sahip olan atasözleri ve deyimleri incelemek o toplumun sosyokültürel yapısını ve değerlerini tanımanın en temel yollarından birisidir. Atasözleri ve deyimlerde toplumsal cinsiyet imgesine ilişkin yargıları incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada, kız, oğlan, kız evlat, oğlan evlat/oğul, kadın, diő, erkek, er, baba, dul, avrat" ve bağlantılı kelimeler ilgili sözlüklerde ve elektronik veri tabanlarında taranmış, 118 atasözü ve 52 deyim bulunmuştur. Sonuç olarak toplumumuza ait atasözleri ve deyimlerde cinsiyet ayrımcılığının var olduğu ve kadına yönelik olumsuz yargıların fazla olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atasözü, Deyim, Toplumsal Cinsiyet, Kadın.

Abstract

Studying proverbs and idioms, which have an important function in transferring the knowledge of a culture, is one of the most basic ways of recognizing the sociocultural structure and values of that society. In this study conducted to examine the judgments about gender image in proverbs and idioms, daughter, boy, daughter, boy / son, woman, female, male, er, father, widow, avrat "and related words were searched in related dictionaries and electronic databases, 118 proverbs and 52 phrases were found. As a result, it was determined that gender discrimination was made in proverbs and idioms of our society and negative judgments against women were high.

Keywords: Proverb, Idiom, Gender, Women.

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ebelik Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-0978-1993, e-mail: sejder@hotmail.com (Sorumlu Yazar).

** Arş. Gör., Amasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Ebelik Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-8677-9198, e-mail: betul.uzun@amasya.edu.tr

1.GİRİŞ

Bir kültürün bilgi birikiminin aktarılmasında yeri olan atasözleri ve deyimler, geçmişten günümüze dek geçerliliğini koruyarak gelmiş, inandırıcı bir anlatım özelliği olan ulusal varlıklardır (Aksoy, 1995, 4; Okray, 2015, 94). Türk Dil Kurumu (TDK), atasözünü “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel” olarak tanımlarken deyim, “genellikle gerçek anlamından ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir” şeklinde tanımlamaktadır (TDK). Bir başka ifade ile çağlar boyunca nesilden nesile aktarılarak varlığını koruyan, toplumların bir olaya veya duruma karşı bakış açısını ve hayat felsefesini yansıtan atasözlerinin, insan hayatının dönemlerine ilişkin çeşitli yargılar içerip öğüt verici nitelikte olduğu, deyimlerin ise bir konudaki anlayışı dile getiren, öğüt verme amacı olmayan sözlü ifadeler olduğu söylenebilir (Aksoy, 1995, 24; Altaylı, 2010, 128).

Bir toplumu ve onun yaşam tarzını en açık haliyle yansıtan atasözleri ve deyimleri incelemek o toplumun sosyokültürel yapısını ve değerlerini tanımanın en temel yollarından birisidir (Eroğlu Genç, 2017, 12). Ancak günümüzde toplum yapısında meydana gelen değişiklikler sonucunda atasözleri ve deyimlerin üretildikleri toplumsal şartlarda anlaşılabilirken; bugün için anlaşılabilir yargılar içerdiği ve bu nedenle yavaş yavaş toplum üzerindeki etki gücünün azaldığı bilinen bir gerçektir (Pasin, 2017; Eroğlu Genç, 2017). Bu durum toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin atasözleri ve deyimlerde de açık bir şekilde görülmektedir.

Kişilerin biyolojik olarak gösterdiği farklılıklar cinsiyetlerini tanımlarken, toplumumuzda sosyal olarak yerleşmiş ilkeler, kadın ve erkeğin nasıl davranmaları gerektiğini toplumsal cinsiyet temelinde tanımlamıştır (Ma ve ark., 2019, 48; Nguyen ve ark., 2018, 22). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkeklere ait; roller, normlar, kadın ve erkek grupları arasındaki ilişkiler gibi niteliklerin sosyal yapılanması olarak tanımlamaktadır (WHO, 2012). Bir başka tanıma göre ise toplumsal cinsiyet; bireyin kendisini nasıl algıladığını, toplumun kendisinden beklentilerini, rol, sorumluluk ve davranışlarını tanımlar (Thomson ve ark, 2015, 178).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, bireylerin toplum ve kültür içerisinde yapılandırılan normlara dayalı olarak ayrımcılığa, haksızlığa maruz kalması ve pek çok alanda insan olarak sahip olduğu haklardan yararlanamamasıdır (Demirbilek, 2007, 13; Raj ve ark., 2016, 2). Kadınların erkeklere oranla daha fazla ayrımcılığa maruz bırakılması sağlıklarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Toplumlarda görülen kadına yönelik şiddet, sağlık bakım hizmetlerine ulaşmada eşitsizlik, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, çalışma hayatında kadının daha az yer alması ve daha düşük ücret karşılığında çalıştırılması cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan problemlerden bazılarıdır (Alparslan ve ark., 2015, 69). Cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanan bu problemlerin ortaya çıkmasında birtakım faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir (İlçioğlu ve ark., 2017, 113). Bu faktörlerin başında aile, kültürel yapı, sosyal faktörler, toplumdaki bireylerin cinsiyetçi bakış açısı, toplumun değerleri ve inançları gelmektedir (Kocabacak, 2014, 138). Toplumumuza ait atasözleri ve deyimlerde de bu durumu net bir şekilde görmek mümkündür. Bu doğrultuda yapılan çalışma ile kültürel değerlerimiz içerisinde önemli bir yere sahip olan atasözleri ve deyimlerde toplumsal cinsiyete ilişkin var olan yargıları incelemek amaçlanmıştır.

2.YÖNTEM

Araştırma kapsamında “kız, oğlan, kız evlat, oğlan evlat/oğul, kadın, dişi, erkek, er, baba, dul, avrat” ve bağlantılı kelimeler Türk Dil Kurumu (TDK) Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ve Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünde taranmıştır. Ayrıca elektronik veri tabanları da taranmıştır. Maksimum duyarlılığı sağlamak için tüm anahtar kelimelerin arasına “ve” ve “,” yazılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda 118 atasözü ve 52 deyim bulunmuştur.

3. Atasözleri ve Deyimlerde Toplumsal Cinsiyet İmgesinin İncelenmesi

3.1. Atasözleri ve Deyimlerde “Kız Çocuk” ve “Oğlan Çocuk” İmgeleri

Dişi veya erkek cinsiyeti ile doğan insanlar toplumun cinsiyetlere yönelik bakış açısı ve beklentileri doğrultusunda büyür. Bu nedenle bireylerin cinsiyetlerine uygun roller kazanmalarında toplumun beklentileri ve toplumsal cinsiyet algıları oldukça önemlidir. Böylece bireyler çocukluk çağından itibaren toplumun kendilerinden beklediği rollere uygun davranışlar sergilemeye odaklanmaktadır (Terzioğlu ve Taşkın, 2008, 63). Bir toplumun değer yargılarını yansıtmada önemli bir yere sahip olan atasözleri ve

deyimlerde, bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Toplumun cinsiyetçi bakış açısının atasözleri ve deyimlere yansımalarının incelendiği bu çalışmada, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının çocukluk çağından itibaren yaşandığı ve eşitlikçi yargılara oldukça az yer verildiği tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda “kız çocuk” ve “oğlan çocuk” ingelerine ilişkin atasözleri ve deyimlere yer verilmiştir.

Atasözü	Deyim
Ağaç yeşert meyve getirsin, oğlan büyüt ekmek getirsin	(Bir Kızı) Leğen Başından Almak
Allah verince kimin oğlu, kimin kızı demez	(Birin) Kızı Kısrağı
Avrat lazım kalçalı, oğlan doğursun aslan pençeli.	Anasının kızı
Baba himmet, oğul hizmet	Babasının oğlu.
Balın âlâsı (tazes) oğlun tazesinden	Babasız Oğlan Doğurmak
Beş kız bir oğlanın yerini tutar mı?	Bir Kıza Dünür Düşmek
Bir ev donanır, bir kız donanmaz.	
Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen	
Her buluttan yağmur yağmaz, her karıdan oğlan doğmaz.	
Kız kucakta, çeyiz bucakta	
Kızın var, sizin var.	
Koz gölgesi kız gölgesi, söğüt gölgesi yiğit gölgesi, dut gölgesi it gölgesi	
Kurdun oğlu akıbet kurt olur	
Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası	
Oğlan anası raf elması, kız anası ahır danası.	
Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofraya açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi	
Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün	
Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun.	

Geçmişten günümüze dek toplumumuzda var olan cinsiyetçi bakış açısının, annenin kız çocuğu, babanın ise oğlan çocuğu için rol model olması gerektiği yargısından kaynaklandığı düşünülmektedir (Pasin, 2017, 35). “Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofraya açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi”, “Ağaç yeşert meyve getirsin, oğlan büyüt ekmek getirsin”, “Kurdun oğlu akıbet kurt olur” gibi oğlan ve kız çocuklarının yapmaları gereken işleri anne ve babalarından öğrenmeleri gerektiğini, ek olarak oğlan çocuğunun evin geçimini sağlamakla yükümlü olduğunu savunan atasözlerinin varlığı ve bazı kültürlerde kız çocuklarından ev işleri ile oğlan çocuklarından ise dışarıda olan işlerle ilgilenmelerinin beklenmesi bu görüşü destekler niteliktedir (TDK). Bir diğer atasözü olan “Baba himmet, oğul hizmet” ile küçüklerin büyüklerinin isteklerini yerine getirmeleri ve saygılı davranmaları gerektiğini, “Öksüz oğlan (çocuk) göbeğini kendi keser” atasözü ise, eril cinsiyetin hemen hemen tüm işlerini kendi başına yapmak zorunda olduğunu ifade etmektedir. Eril cinsiyetten hizmet ve saygının yanı sıra işlerini yardım beklemeksizin yapması gerektiğini savunan bu atasözleri ile toplumumuzda sadece kadınlar üzerinde değil erkekler üzerinde de baskı oluşturulduğu görülmektedir.

Ailenin en değerli üyesi olan çocuklar atasözleri ve deyimlere de sıklıkla konu olmuştur. Bu kategoride bulunan atasözlerine bakıldığında cinsiyetçi bakış açısına sahip atasözlerinin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Örneğin “Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen” atasözü ile en büyük zenginliğin evlat olduğu eril cinsiyet üzerinden ifade edilmiştir. “Balın âlâsı (tazes) oğlun tazesinden”, “Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun”, “Beş kız bir oğlanın yerini tutar mı?/Oğlansız evde duman tüter mi?” ve “Koz gölgesi kız gölgesi, söğüt gölgesi yiğit gölgesi, dut gölgesi it gölgesi” özellikle oğlan çocuğunun daha değerli olduğunu savunan atasözlerinden bazılarıdır (Aksoy, 1995, 142). Neticede cinsiyetin önemli olmadığını “Allah verince kimin oğlu, kimin kızı demez” ile savunan atasözleri de bulunmaktadır. Ayrıca “Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gülü” gibi torun oğlandan olursa oğul balı, kızdan olursa bahçe gülü diye sevilir anlamına gelen atasözü ile her iki cinsiyetinde değerli olduğunu gösteren atasözleri de bulunmaktadır. Bu kategoride kız çocuğu ile ilgili yargılar içeren “Kız kucakta, çeyiz bucakta”, “Bir ev donanır, bir kız donanmaz” ve “Kızın var, sizin var” gibi atasözleri ile kız çocuğunun masraflı olduğu, doğduğu andan itibaren çeyizinin hazırlanması gerektiği ve birçok problemi beraberinde getirdiği ifade edilmektedir (TDK).

Kadının hayatına birçok değişiklik getiren gebelik, bu döneme uyum sağlanmasının oldukça önemli ve gerekli olduğu bir dönemdir (Demirbaş ve Kadioğlu, 2014, 200). Bu dönemde bebeğin cinsiyeti gebeliğe uyumda ve gebelik deneyiminde önemli bir yere sahiptir (Yağmur ve ark., 2019, 93). Geleneksel bakış açısına sahip toplumlarda oğlan çocuk doğurmanın kadının statüsünü artırdığı, erkek için “erkek adamın erkek oğlu olur” inancıyla gurur kaynağı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu konuya toplumumuza ait atasözlerinde

de sıklıkla yer verilmiş ve oğlan çocuk doğurmanın ayrıcalıklı bir durum olduğu açık bir şekilde savunulmuştur. “Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün”, “Her buluttan yağmur yağmaz, her karıdan oğlan doğmaz”, “Avrat lâzım kalçalı, oğlan doğursun aslan pençeli”, “Oğlan anası raf elması, kız anası ahır danası” gibi atasözleri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Farklı olarak “Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası” atasözü ile bir eve gelin geldikten sonra damadın annesinin kapı dışarı edilecek gibi görüldüğü, gelinin annesinin ise başköşeye oturtulduğu ifade edilmektedir (Aksoy, 1995, 270).

Kız/oğlan çocuk imgelerini içeren deyimlerden “Anasının kızı”, “Babasının oğlu” ile kız çocuğunun her yönüyle annesine, oğlan çocuğunun ise babasına benzediği ifade edilmiştir (TDK). “Kızı kısrağı” deyimini birinin ailesindeki kadınları tanımlamakta, “Kız gibi” ise kıza benzeyen, utangaç ve güzel oğlan anlamında kullanılmaktadır. Bu deyim ile kızların genellikle utangaç olduğu belirtilmiştir. “Bir kıza dünür düşmek” deyimini kız istemek, “Bir kıızı leğen başında almak” deyimini ise hamarat olduğu için kıızı seçerek almak anlamına gelmektedir. Bu kategoride yer alan bir diğer deyim olan “Babasız oğlan doğurmak” ile bir güçlükler yaşanmasına karşın muvaffak olmayı tanımlamaktadır (TDK). Kız çocuğuna yönelik atasözleri ve deyimlerin genellikle evlilik üzerine, oğlan çocuğuna yönelik atasözleri ve deyimlerin ise ailenin geçiminin sağlanması ve oğlan çocuğunun değerli olduğu üzerine odaklanması toplumumuzun cinsiyetçi bakış açısına sahip olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir.

3.2. Atasözleri ve Deyimlerde “Kadın” ve “Erkek” İmgeleri

Bir toplumun sahip olduğu kültürel değerler, kadın ve erkek cinsiyetlerinin duygu ve düşüncelerinin biçimlenmesinin yanı sıra bir olay veya durum karşısında davranış ve tepkilerini de şekillendirmede önemli bir yere sahiptir (Yapıcı, 2016, 336). Konuyla ilgili olarak toplumumuza ait atasözleri ve deyimler incelendiğinde, atasözleri ve deyimlerin kadın ve erkek bireylerin rol ve sorumluluklarına ilişkin pek çok yargı içerdiği tespit edilmiştir. Ancak bu atasözleri ve deyimlerde tek bir yargıya ulaşılamamış, çeşitli düşüncelerin olduğu saptanmıştır. Bu kategoride 48 atasözü ve 7 deyim bulunmuş, bu atasözleri ve deyimler kendi içlerinde tasnif edilerek incelenmiştir.

Atasözü	Deyim
Alma uzun saçının ahını, gökten indirir şahini. Altın başlı kadından cılız başlı erkek daha iyi. Arı sırrı, karı sırrı. At binenin, kılıç kuşananın, kadın kullananın, kedi köpek doyuranındır. At ile avrada inan olmaz. At ile avradın yediği sayılmaz. Ateşle oynama elini yakar, avratla oynama ömrünü yakar. Avradın yıkmadığı ev bin yıl dikili kalır. Avrat (kadın) malı, kapı mandalı Avrat attır, gemini boş tutma. Avrat gibi düşman olmaz, güler bildirmez, köpek gibi dost olmaz, ulur bildirmez. Avrat kıtlık bilmez, çoban yokluk bilmez. Avrattan vefa, zehirden şifa. Buyurmadan tutan evlat, gün doğmadan kalkan avrat, deh demeden yürüyen at. Erkeğin iyisi eşeğinden, kadının iyisi eşliğinden bellidir. Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer Erkeğin şeytanı kadın. Erkek arslan arslan da dişi arslan arslan değil mi?" Erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmeli Erkek koyun kasap dükkânına yakışır Erkek sel, kadın (avrat) göl Erkeklik öldü mü? Erkeklik sende kalsın Gökyüzünde düğün var deseler kadınlar merdiven kurmaya kalkar Horoz ne kadar öterse ötsün, civciv tavuğun dıkdıkına bakar. İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı Kadın eli kaşık sapında kabarır. Kadın kısmının saçı uzun, aklı kısa olur. Kadın şeytana pabucunu ters giydirir. Kadın, kardeşten yakın. Kadına, çocuğa, sarhoşa sırrını açma. Kadını sırdaş eden esrara tellal aramaz. Kadının bildiğini garip de bilir. Kadının fendi, erkeği yendi Kadının gırtlığı olmaz. Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etme. Kadının sofusu, şeytanın maskarası. Kadının şamdanı altın olsa mumunu dikecek erkektir Kadının şerri, şeytanın şerrine eşittir. Kadının yüklediği göç şuraya varmaz. Kadının zoru diline kuvvet. Kadınların işi, tavukların eşinmesine benzer. Kan kancıktan çıkar. Karı dövenle odun yaranın yanında durulmaz. Karıdan korkmayan yanılır. Karının bir aklı, erkeğin dokuz aklı vardır. Keseye kadın eli girerse bereketi gider. Kişiyi vezir eden de karısı, rezil eden de	Elinin hamuruyla erkek işine karışmak Erkekliğe sığmamak. Erkekliğine yedirememek. Kalıbının adamı olmamak. Karılık etmek Saçı uzun aklı kısa Saçını süpürge etmek

Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre erkek; yetişkin adam, dişiye dölleyecek ve sözüne güvenilir olan, mert, sert ve bükülmez kişidir (TDK). Toplumumuzda da ataerkil yapının bir sonucu olarak erkeklerin her zaman güçlü olması beklenmektedir (Değirmenci, 2018, 6). Tam da bu noktada çalışmayan, adaletsiz, anlayışsız ve güçsüz olan erkeğin toplumda sevilmeceğini ifade eden "Erkek koyun kasap dükkânına yakışır", "Erkeklik öldü mü?", "Erkeklik sende kalsın" ve "İyiliğe iyilik her kişinin karı, kötülüğe iyilik er kişinin karı" gibi atasözlerinin varlığından bahsetmek gerekir. Bu atasözlerinin erkek olmanın, olgun ve erdemli olmayı gerektirdiği görüşünü savundukları görülmekte ve aslında erkeklerin daha fazla psikososyal yük hissetmelerine neden olduğu düşünülmektedir. İlgili kategoride yer alan deyimler incelendiğinde de; "Erkekliğe sığmamak", "Erkekliğine yedirememek" ve "Kalıbının adamı olmamak" gibi deyimler ile aynı bakış açısının savunulduğu görülmektedir (TDK).

Bir kalıp içerisinde bütünlük sağlayan atasözleri, bireylerin içinde yaşadığı toplumun özelliklerini yansıtan ve sahip oldukları yargılar ile toplumun cinsiyet algısını değiştirebilen söz öbekleridir (Aksoy, 1995, 15). Özellikle kadınlar hakkında birçok olumsuz yargı içeren atasözlerinde kadınlara güvenilmemesi gerektiği konusunda birçok atasözü tespit edilmiştir. "Arı sırrı, karı sırrı", "At ile avrada inanılmaz", "Avrattan vefa, zehirden şifa", "Erkeğin şeytanı kadın", "Kadına, çocuğa, sarhoşa sırrını açma", "Kadını sırdaş eden esrara tellal aranmaz", "Kadının yüklediği göç şuraya varmaz", "Kadının sofusu, şeytanın maskarası", "Kadınların işi tavukların eşinmesine benzer", "Kadının bildiğini garipte bilir" ve "Keseye kadın eli girerse bereketi gider" bu atasözlerinden bazılarıdır. Bu atasözlerinde kadınlara güvenilmemesi gerektiği görüşünün yanı sıra kadınların bir işte beceriksiz olduklarının düşünüldüğü de bulunmuştur. Ayrıca "Saçı uzun aklı kısa" ve "Elinin hamuruyla erkek işine karışmak" gibi deyimlerde de bu bakış açısı bulunmaktadır. Olumsuz yargılar içeren bu atasözleri ve deyimlerden farklı olarak güç ve kahramanlığın kadınlarda da bulunduğu ve kadınların vazgeçilemez olduğunu ifade eden "Erkek arslan arslan da dışı arslan arslan değil mi?", "Kadının fendi erkeği yendi" ve "Kadın kardeşten yakın" gibi yargılarda bulunmaktadır. Ne yazık ki bu bakış açısına sahip atasözleri ve deyimlerin sayısı oldukça azdır. "Avrat kıtlık bilmez, çoban yokluk bilmez" ve "Kadının gırtlacağı olmaz" gibi atasözleri kadınların paraya düşkün ve masraflı olduklarını ifade etmektedir. Bu bakış açısına karşın "At ile avradın yediği sayılmaz" atasözü ile erkeğin karısına bakmakla yükümlü olduğu ifade edilmektedir.

Kültürümüzün bir parçası olan atasözlerinde kadın cinsiyetinin erkek cinsiyeti ile kıyaslandığı, karşı cinse göre beceriksiz ve pasif olduğu görüşünün baskın olduğu "Altın başlı kadından cılız başlı erkek daha iyi; Kadın malı kapı mandalı; Erkek sel, kadın göl; Kadının şamdanı altın olsa mumunu dizecek erkektir; Karının bir aklı, erkeğin dokuz aklı vardır" gibi atasözlerinde olduğu gibi savunulmaktadır. Bu atasözlerinden farklı olarak aile içerisinde özellikle çocuk yetiştirmede kadının daha erkekten baskın olduğu "Horoz ne kadar öterse ötsün, civciv tavuğun dıkdıkına bakar" ile ifade edilmektedir. Yapılan çalışmada atasözlerinde, kadının korkulması gereken bir varlık olarak nitelendirildiği de tespit edilmiştir. Bu atasözlerinde kadının pasif oldukları konumdan korku yoluyla çıkarılması düşündürücüdür. "Avradın yıkmadığı ev bin yıl dikili kalır", "Avrat gibi düşman olmaz, güler bildirmez; köpek gibi dost olmaz, ulur bildirmez", "Gökyüzünde düğün var deseler kadınlar merdiven kurmaya kalkar", "Kadın şeytana pabucunu ters giydirir", "Kadının şerri, şeytanın şerrine eşittir", "Kadının zoru diline kuvvet", "Kan kancıktan çıkar", "Kişiyi vezir eden de karısı, rezil eden de", "Karıdan korkmayan yanılır", "Ateşle oynama elini yakar, avratla oynama ömrünü yakar" ve "Alma uzun saçının ahını, gökten indirir şahını" bu atasözlerinden bazılarıdır ve kadınlara yönelik olumsuz yargılar içerdiği görülmektedir.

Toplumun değerlerine, gelenek ve göreneklerine dayanarak kadın ve erkek cinsiyetlerine uygun görülen davranışları ifade eden toplumsal cinsiyet rolleri, toplumda özellikle kadınların statüsünü olumsuz yönde etkilemekle birlikte kadınların sürekli pasif kalmalarına, başkalarının mutluluğu için çalışmalarına ve kadınların toplum içinde daima erkeklerin gerisinde kalmalarına sebep olmuştur (Demirel, 2009, 30; Dökmen, 2010, 120). Bu durum atasözlerine de yansımıştır. "Erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmeli", "Kadın eli kaşık sapında kabarır", "Erkeğin iyisi eşeğinden, kadının iyisi eşiğinden bellidir", "Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer" ve "Buyurmadan tutan evlat, gün doğmadan kalkan avrat, deh demeden yürüyen at" gibi atasözleri ile kadının kocasını mutlu etmesi için hamarat ve çalışkan olması gerektiği ifade edilmiştir. Deyimlerde de bu konuya yer verilmiş ve "Karılık etmek", "Saçını süpürge etmek" gibi deyimlerle evli bir kadının kocasına karşı görevlerini yerine getirmesi, özverili çalışması ve hizmet etmesi gerektiği belirtilmiştir (TDK).

3.3. Evlilik, Aile Hayatı ve Eş İle İlişki Bağlamında Atasözleri ve Deyimler

Evlilik, aile hayatı ve eş ile ilişki bağlamında ilgili atasözleri ve deyimler incelendiğinde genellikle kızın evlilik yaşına, ailesinin özelliklerine, bekâr ve hamarat olmasına dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulduğu görülmüştür (TDK; Aksoy, 1995, 230). Geçmişten günümüze hemen hemen her toplumda evlenmek ve aile kurmak oldukça önemli bir yere sahip olmuştur (Özkiraz ve İşçi Baş, 2016, 89). Toplumumuzda da önemli bir yere sahip olan evlilik, kadınlar için kaçınılmaz olarak kabul edilmekte ve güvence kaynağı olarak görülmektedir (Ersöz, 2010, 172).

Atasözü	Deyim
Ağa başlı kardeşim olacağına, ağır başlı kocam olsun Alma soysuzun kızını sürer gider anasının izini. Ana besler hurmayla, el oğlu karşılar yarmayla. Anasına bak, kızını al, kenarına bak bezini al Aslan dişisine bakar da kuvvet alır. At alırsan başlıdan, kız alırsan çarlıdan. At alırsan taydan, kız alırsan soydan al. Ata evi meydan evi, er evi zindan evi Atın ölürse tay, karın ölürse kız al. Avrat düzdüğü evi Tanrı yıkmaz, avrat yıktığı evi Tanrı yapmaz. Avrat var arpa unundan aş eder, avrat var baklavayı taş eder. Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar. Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var buğday unundan keş yapar. Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk. Baba, evlat, oğul ekmeği zindan ekmeği, koca, er ekmeği meydan ekmeği. Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden Çocuksuz kadın çorak tarla Demir tavında, dilber çağında. Er ekmeği, meydan ekmeği Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır. Eti ciğer eden de avrat, ciğeri et eden de. Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlet. Gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz Halayıktan kadın, gül ağacından odun olmaz İven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz Kadın kocasının çarığı, anasının sarığıdır. Kadınsız hane kuşuz kafese benzer. Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya kaçır (varır) ya zurnacıya On beşinde kız, ya erde ya yerde Pekmezi küpten, kadını kökten al Sabah karnını doyuran, küçükken evlenen aldanmamış. Tarlayı taşlı, kızı kardeşli yerden almalı Yuvayı yapan dişi kuştur	(kızın) Boyu bacadan mı aştı? Bir kıza düntür düşmek. Ere gitmek (varmak) Kız almak. Kız istemek. Kız vermek. Koca bulmak Kocaya varmak Kocaya vermek

Kültürümüzde evlenmek "Ere gitmek (varmak)" deyimini ile ifade edilmiştir. "Baba, evlat, oğul ekmeği zindan ekmeği, koca, er ekmeği meydan ekmeği", "Ağa başlı kardeşim olacağına, ağır başlı kocam olsun", "Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk", "Er ekmeği meydan ekmeği" ve Kadın kocasının çarığı, anasının sarığıdır", "Ana besler hurmayla, el oğlu karşılar yarmayla" gibi atasözlerinde de belirtildiği gibi kadın için kocasının evi babasının evinden daha önemli görülmektedir. Bu görüşten farklı olarak baba evinde kadının daha rahat hareket ettiğini savunan atasözleri de bulunmaktadır (Ata evi meydan evi, er evi zindan evi).

Ülkemizin de içerisinde bulunduğu geleneksel ve ataerkil yapıya sahip toplumlarda kadın alınan varlık olarak görülmektedir (Ersöz, 2010, 172). "Bir kıza düntür düşmek", "Kız almak", "Kız istemek", "Kız vermek", "Kocaya varmak", "Kocaya vermek", ve "Koca bulmak" evliliğin başlangıç aşamasında sıklıkla kullanılan deyimlerden bazılarıdır. Araştırma kapsamında incelenen atasözleri ve deyimlerde çoğunlukla kadının evlilik yaşının konu edildiği de saptanmıştır. "Sabah karnını doyuran, küçükken evlenen aldanmamış", "Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır", "Demir tavında, dilber çağında" ve "On beşinde kız, ya erde ya yerde" gibi atasözlerinde kadının evlilik çağı konu edilmiş ve erken evlenmesi gerektiği savunulmuştur. Özellikle kız çocuğunun erken yaşta evlendirilmezse aileyi utandıracak şeyler yapabileceği, bu nedenle de ölmesinin daha iyi olacağını ifade eden "On beşinde kız, ya erde ya yerde" atasözünün varlığı oldukça korkutucudur (TDK). Benzer olarak kız çocuğunun evlilik konusunda fikrinin sorulmaması gerektiği "Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya kaçır (varır) ya zurnacıya" atasözü ile ifade edilmektedir. Buna rağmen daha normal bir bakış açısına sahip ve evlilik konusunda acele edilmemesi gerektiğini savunan atasözleri de bulunmaktadır: "İven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz", "Boyu bacadan mı aştı?" bu atasözlerinden bazılarıdır. Bu durumun yanı sıra kadının bekaretinin konu edildiği atasözleri de bulunmaktadır. "Atın ölürse tay, karın ölürse kız al", "Tarlayı düz al, kadını kız al" evlenilecek kadının bakir olması gerektiğini savunan atasözlerindedir. Dünya genelinde kadınların ortak problemi

olan erken yaşta yapılan evlilikler, evlilik konusunda kadının fikrinin önemsenmemesi ve bekaret denetimi, günümüzde de yaygınlığını korumaktadır (James, 2010, 273; Kara, 2015, 60). Erken yaşta ve kişinin rızası olmadan yapılan evlilikler özellikle kadın sağlığı açısından risk oluşturmaktadır. Çünkü bireylerden henüz bedensel ve ruhsal gelişimini tamamlayamadan pek çok sorumluluk ve yeni roller yüklenmesi beklenmektedir (Aktepe ve Atay, 2017, 411; Aydın ve Akay, 2017, 39). Bu durumun sonucu olarak da; ruhsal sorunlar, istenmeyen gebelikler, isteyerek yapılan düşükler, erken doğum tehditi, preeklampsi, gestasyonel diabetes ve intrauterin gelişme geriliği gibi problemlerle karşılaşma sıklığının arttığı bilinmektedir (Taşkın, 2016, 120). Dolayısıyla geçmişten itibaren toplumumuza ait atasözleri ve deyimlerde kız çocuğunun erken evlenmesinin savunulması, bu problemin gelecek nesillere aktarılacak yaygınlaşmasına olanak tanınması açısından düşündürücüdür.

Atasözleri ve deyimlerde yer alan bir diğer konu ise kadının evlilik hayatında becerikli, hamarat, uysal ve tabi ki doğurgan olmasıdır. "Avrat düzdüğü evi Tanrı yıkmaz, avrat yıktığı evi Tanrı yapmaz", "Yuvayı yapan dişi kuştur", "Aslan dişisine bakar da kuvvet alır", "Kadınsız hane kuşsuz kafese benzer", "Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlet", "Avrat var, arpa unundan aş yapar; avrat var buğday unundan keş yapar", "Avrat var arpa unundan aş eder, avrat var baklavayı taş eder", "Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar", "Eti ciğer eden de avrat, ciğeri et eden de" gibi atasözleri ile kadına ev içerisinde biçilmiş olan görev ve sorumluluklar ön plana çıkarılmaktadır. Çeşitli yargılar içeren bu atasözlerinin kadınlar için hem olumlu hem de olumsuz içeriğe sahip oldukları görülmektedir. Bu bağlamda ilgili atasözleri ile kadınların çabaları takdir edilmekte, toplumda saygın bir yeri olan aile kurmadaki önemine işaret edilmektedir. Aynı zamanda bu atasözleri ile ailenin tüm yükünün kadınlara yüklendiği sonucuna da ulaşılabilir. Kadının en önemli görevi olarak görülen gebe kalma ve çocuk doğurmaya ilişkin atasözleri de bulunmaktadır: "Çocuksuz kadın çorak tarla", "Oğlu kızı olmayan avrattan eski hasır yeğdir", "Çocuksuz kadın meyvesiz ağaç gibidir" bu atasözlerinden bazılarıdır. Toplumumuz da kadının doğurganlığı süresince değerli olduğu görüşünü meşrulaştıran bu atasözünün varlığı kadınların toplumda statü sahibi olabilmeleri için sürekli gebe kalmalarına yol açmaktadır.

Evlenilecek kadının ailesel özellikleri atasözleri ve deyimlerde yer alan bir diğer konudur. "Pekmezi küpten, kadını kökten al", "Tarlayı taşlı, kızı kardeşli yerden almalı", "Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden", "Anasına bak kızına al, kenarına bak bezini al", "At alırsan başlıdan, kız alırsan çarlıdan", "Ata alırsan taydan, kız alırsan soydan al", "Alma soysuzun kızını sürer gider anasının izini", "Gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz", "Halayıktan kadın, gül ağacından odun olmaz" bu kategoride yer alan atasözlerindedir. Bu atasözleri ile evlenilecek kadının ailesinin soylu ve statü sahibi olması gerektiği savunulmaktadır.

3.4. Atasözleri ve Deyimlerde Var Olan İdeal Kadın Algısı

Beden, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun kültürel özelliklerinin ve değerlerinin simgesidir (Odabaş, 2005, 153). Çağlar boyunca tüm insanların özellikle kadınların bedeni her zaman baskı altında bırakılmıştır (Sabala ve Gopal, 2010, 44). Kadın ve erkeğe ilişkin çeşitli yargılar içeren atasözleri ve deyimlerde de kadının bedenine ilişkin çok sayıda atasözü ve deyim bulunduğu tespit edilmiştir.

Atasözü	Deyim
Bağın taşlısı, karının saçlısı Karının saçlısı, tarlanın taşlısı Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün (ineğin) başlısı	At gibi Ayn on dördü gibi Bebek gibi Bildircin gibi Bir içim su (gibi) Cadı gibi Cami yıkılmış ama mihrabı yerinde" Fıstık gibi Huri gibi İki dirhem bir çekirdek Katana gibi Kraliçe gibi Lokum gibi Sülün gibi Taş bebek gibi Teleme peyniri gibi

Atasözü kategorisine bakıldığında uzun saçlı kadının daha çekici ve güzel olduğunu belirten “Bağın taşlısı, karının saçlısı”, “Karının saçlısı, tarlanın taşlısı” ve “Tarlanın taşlısı, kızın saçlısı, öküzün (ineğin) başlısı” gibi kalıplaşmış yargılara rastlanmıştır. Kadının bedeni hakkında toplumu söz sahibi yapan bu atasözleri geçmişten günümüze aktararak gelmiş ve hem kadın hem de erkek cinsiyetlerinin bireyselliklerinin yok edilmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda atasözleri ve deyimlerde erkekte daha aşağıda görünen kadının bedeni hakkında yargıların bulunmasının kadınlar üzerinde oluşturulan baskıyı destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Kadının güzel, çekici ve fiziğinin düzgün olması gerektiği deyimlere de konu olmuştur. “At gibi”, “Bebek gibi”, “Bildircin gibi”, “Bir içim su (gibi)”, “Cami yıkılmış ama mihrabı yerinde”, “Fıstık gibi”, “Huri gibi”, “Lokum gibi”, “Kraliçe gibi”, “Teleme peyniri gibi”, “Sülün gibi”, “Taş bebek gibi”, “İki dirhem bir çekirdek” ve “Ayın on dördü gibi” deyimler güzel kadının ölçütlerini belirlemektedir. Fakat deyimlerde kadınlar her zaman güzellikler ile anılmamaktadır. Bu deyimlerde iri yarı olan kadınlar “Katana gibi”, saçı başı dağınık, tırnakları uzun ve pis kadın “Cadı gibi” hoş olmayan ifadelerle belirtilmiştir. “Cadı gibi” deyimini aynı zamanda becerikli kadınlar için de kullanılmaktadır (TDK).

3.5. Atasözleri ve Deyimlerde Şiddet ve Namus Algısı

Günümüzün en önemli sorunlarından biri olan şiddet, bireylere zarar verme eylemi ve önemli bir davranış bozukluğudur (Özerkmen, 2012, 4). Bu davranış bozukluğuna ilişkin atasözleri incelendiğinde birbirleriyle tutarlı olmamakla birlikte genellikle kadın için olumsuz yargılar içeren söz öbeklerinin varlığından söz edilebilmektedir. Bu bağlamda yapılan inceleme sonucunda; “Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etme”, “At binenin, kılıç kuşananın, kadın kullananın, kedi köpek doyuranındır”, “Avrat attır gemini boş tutma”, “Kızını dövmezen dizini döver”, “Babanın, kocanın, hocanın vurduğu yerden güller biter” gibi atasözlerinin insancıl bir yaklaşım olmayan şiddetli destekler nitelik olduğu görülmüştür. Kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran bu atasözlerinin yanı sıra şiddet gören kadının tepki vermesine ve yardıma ulaşmasına engel olan “Kol kırılır yen içinde, baş yarılır börtük içinde” gibi atasözleri de bulunmaktadır. Bu atasözü ile aile içerisinde yaşanan uyuşmazlıkların ve kavgaların aile içerisinde kalması gerektiği savunulmaktadır. Ayrıca şiddeti aşılamak için “Karı dövenle odun yaranın yanında durulmaz”, “Aslan bile kadına dokunmaz” gibi atasözünün bulunduğu da saptanmıştır. Buradan hareketle toplumumuza ait atasözlerinde şiddetin tamamen savunulmadığı, toplumlar arasında bakış açısının dönemlere ve kültürlere göre değişiklik gösterdiği söylenebilir.

Atasözü	Deyim
Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu	(birinin) yatağına girmek
Aslan bile kadına dokunmaz.	Boynuz dikmek
At binenin, kılıç kuşananın, kadın kullananın, kedi köpek doyuranındır	Dokuz babalı
Avradı ar zapt eder, er zapt etmez.	Dost tutmak
Avradı eri saklar, peyniri deri	Ellenmiş dillenmiş
Avrat attır gemini boş tutma	Eteği kirlenmek
Babanın, kocanın, hocanın vurduğu yerden güller biter.	Etek açmak
Beş tavuğa bir horoz yeter	Harf atmak
Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca erkek köpek ardına düşmez.	Kötü yola düşmek
Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz.	Kucaktan kucağına dolaşmak (gezme)
Erkek yapar koç olur kadın yapar hiç olur	Ortaya düşmek
Hırsızlık bir ekmekten, kahpelik bir öpmekten	Piyasaya düşmek
Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etme	Sokağına (sokaklara) düşmek
Karı dövenle odun yaranın yanında durulmaz	

TDK namus kavramını, bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık olarak tanımlamıştır (TDK). Fakat geleneksel bakış açısına sahip toplumlarda namus kavramı daha geniş anlamlar içermekte ve kadının namusunu denetleme aracı olarak kullanılmaktadır (Hamzaoğlu ve Konuralp, 2019, 52). Atasözleri ve deyimlerde namus temelli imgeler incelendiğinde bu durum net bir şekilde görülmektedir. Aşağıda kadının namusu hakkında yargılar içeren atasözlerinden bazılarının yer verilmiştir:

- Beş tavuğa bir horoz yeter; beş kadını yönetmek ve korumak için bir erkeğin yeteceği,
- Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası ve erkek yapar koç olur kadın yapar hiç olur; evlilik öncesi cinsel birtelikle yaşamının kadın için hoş karşılanmadığı, erkek için ise kabul edilebilir olduğu,
- Avradı eri saklar, peyniri deri; kadının namusunun kocasının sorumluluğunda olduğu,
- Avradı ar zapt eder, er zapt etmez; namusun erkeğin koruyabileceği bir unsur olmadığını,

- Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca erkek köpek ardına düşmez ve Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz; kadın erkeğe yüz vermezse erkeğin kadının peşine düşmeyeceği,
- Hırsızlık bir ekmekten, kahpelik bir öpmekten; kadının namusunu kaybetmesi için bir öpücük vermesinin yettiği,
- Altın adı pul oldu, kız adı dul oldu; uygun olmayan davranışlar sergileyen bir kadının namusunun lekeneceği ifade edilmektedir.

Deyim kategorisine bakıldığında kadının genellikle cinselliğine odaklanıldığı görülmektedir. “Etek açmak”, “Boynuz dikmek”, “Kötü yola düşmek”, “Kucaktan kucağa dolaşmak (gezmek)”, “Sokağa (sokaklara) düşmek”, “Dost tutmak”, “(birinin) yatağına girmek”, “Ortaya düşmek”, “Piyasaya düşmek”, “Eteği kirlenmek”, “Ellenmiş dillenmiş” kadınları namus üzerinden niteleyen deyimlerden bazılarıdır. Bu deyimler ile namusunu kaybetmiş ve iffetsizliği yayılmış kadınlar ifade edilmektedir. Kadının yanı sıra erkeğinde kınandığı deyimler bulunmaktadır. Örneğin “Harf atmak” deyimini ile tanımadığı kadına söz atan erkek kınanmıştır (Kalaycı Kırlioğlu ve ark., 2016, 116).

4.SONUÇ

Ülkemizde kadına verilen değerin anlaşılması, Türk toplumu için geçmişten itibaren özel bir yeri olan atasözleri ve deyimlerde toplumsal cinsiyete ilişkin mevcut yargıların incelenmesini gerektirmektedir. Bu amaçla yapılan çalışmada, atasözleri ve deyimlerde cinsiyet ayrımcılığının belirgin bir şekilde yapıldığı ve kadına yönelik olumsuz yargıların fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle “kadın” bağlamında incelenen atasözleri ve deyimlerde sırf cinsiyetleri nedeniyle kadınların ayrımcılığa maruz bırakılması ve erkeklerin daha üstün olduklarının savunulması oldukça dikkat çekicidir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını baskın bir şekilde yaşayan kadınların erkeklerin gölgesinde kalması, toplum tarafından kadınlar için belirlenmiş kalıbın dışına çıkmalarına ve kendilerini geliştirmelerine engel olmaktadır. Sonuç olarak da kadınların çalışma hayatı, eğitim durumu ve sağlıkları olumsuz etkilenmektedir. Cinsiyetçi bakış açısıyla kadın için olumsuz yargılar içeren atasözleri ve deyimlerin toplumumuz tarafından terk edilmesi oldukça zor bir süreçtir. Ancak TDK ve ilgili sözlükler gibi herkesin kolaylıkla ulaşabileceği veri tabanlarından insancıl yaklaşıma uymayan bu söz öbeklerinin çıkarılmasının, eşitlikçi bir toplum oluşturmada önemli bir adım olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu konuda toplumla ve özellikle kadınlarla iş birliği yapma konusunda avantajlı konumda olan, sağlık profesyonelleri içerisinde önemli bir yere sahip olan ebelere de önemli görevler düşmektedir. Ebeler, hizmet verdikleri toplumun özelliklerini ve kültürel değerlerini belirleyerek, bu etkenlerle bireyi bir bütün olarak ele almalı, bakım ve danışmanlık hizmetlerini bu doğrultuda sunmalıdır. Böylece toplumun cinsiyetçi bakış açısından kaynaklanan ve kadının özellikle sağlığını olumsuz etkileyen bakış açıları belirlenebilecek ve profesyonel bir yaklaşımla özelde kadının genelde ise tüm toplumun sağlığı iyileştirebilecektir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ömer Asım (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi. ISBN 975-10-0128-5.
- Aktepe, Evrim, Atay, İ. Meltem. (2017). Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, S. 9, s. 410-420.
- Alparslan, A. Murat, Çetinkaya Bozkurt, Özlem, Özgöz Ayşe. (2015). İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları. *M.A.K.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 2, s. 66-81.
- Altaylı, Seyfettin (2010). Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar. *Karadeniz Araştırmaları*, S. 25, s. 125-134.
- Aydın, Diler, Akay, Berna. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Erken Evlilik ve Çocuk Gelinler Hakkındaki Görüşlerinin Belirlenmesi. *Clinical and Experimental Health Sciences*, S. 7, s. 39-44.
- Değirmenci, Bekir. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Algısının Meslek Seçimine Etkisi Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Demirbaş, Hülya, Kadioğlu, Hasibe. (2014). Prenatal Dönemdeki Kadınların Gebeliğe Uyumu ve İlişkili Faktörler. *MUSBED*, S. 4, s. 200-206. DOI: 10.5455/musbed.20140902023654
- Demirbilek, Sevdâ. (2007). Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, S. 44, s. 13-27.
- Demirel S. Toplumsal cinsiyet. İçinde: L. Taşkın, editör. *Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği*. Ankara: Sistem Ofset Matb.; 2009. s.29-36.
- Dökmen, Zehra Yaşın (2010). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eroğlu Genç Fatma. (2017). *Atasözleri ve Deyimlerde Cinsiyetlerin Söylem Analizi ve Din*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ersöz, Ayşe Günindi. (2010). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rollerini. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, S. 1, s. 167-182.
- Hamzaoğlu, Mehtap, Konuralp, Emrah. (2019). Geleneksel Toplumlarda Namus Olgusu ve Namus Cinayeti: Türkiye Örneği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, S. 1, s. 51-65.
- İlçioğlu, Kevser, Keser Nurgül, Çınar, Nursan. (2017). Ülkemizde Kadın Sağlığı ve Etkileyen Faktörler. *J Hum Rhythm*, S. 3, s. 112-119. ISSN:2149-455X
- James, Godswill. (2010). Socio-cultural Context of Adolescents' Motivation for Marriage and Childbearing in North-Western Nigeria: A Qualitative Approach. *Current Research Journal of Social Sciences*, S. 2, s. 269-275.

- Kalaycı Kırlioğlu, H. İrem, Akarçay, Demet, Kırlioğlu, Mehmet. (2016). Atasözleri ve Deyimlerde Kadına Yönelik Şiddetin İzleri: Niteliksel Bir Çalışma. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 4, s. 101-122.
- Kara, Bülent. (2015). Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 20, s. 59-72. Erişim: 11.10.2015, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr>.
- Kocabacak, Seda. (2014). Kadın Yoksulluğu ve Kadın Sağlığı Üzerine Yansımaları. *Sosyal Güvence Dergisi*, S. 6, s. 135-161.
- Ma, Lei, Xu, Yong, Wang, Gang, Li, Rena. (2019). What Do We Know about Sex Differences in Depression: a Review of Animal Models and Potential Mechanisms. *Progress in Neuropsychopharmacology & Biological Psychiatry*, S. 89, s. 48-56. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2018.08.026>
- Nguyen, B. Hillary, Loughead, James, Lipner, Emily, Hantsoo, Liisa, Kornfield, L. Sara, Epperson, Neill. (2019). What Has Sex Got to Do With it? The Role of Hormones in the Transgender Brain. *Neuropsychopharmacology*, S. 44, s. 22-37. <https://doi.org/10.1038/s41386-018-0140-7>
- Odabaşı, Sevim. (2005). Modern Beden Kültüründe Güzellik Salonlarının Yeri: Ankara Örneği. *Toplum ve Bilim*, S. 104, s.153-181.
- Okray, Zihniye. (2015). Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadın İmgesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 6, s. 93-102.
- Özerkmen, Necmettin. (2012). Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, S. 28, s. 1-19.
- Özkerem, Ahmet, İşçi Baş, Gül. (2016). Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S. 18, s. 87 - 95.
- Pasin Gizem . *Sosyal Psikolojik Açından Toplumsal Cinsiyet Ve Atasözleri: Erkek Egemen Cinsiyetçiliğin Türk Atasözlerine Yansıması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Raj, Anita, Ghule, Mohan, Ritter, Julie, Battala, M Madhusudana, Gajanan, Velhal, Nair, Saritha, Dasguptal, Anindita, Silverman, G. Jay, Balaiah, Donta, Saggurti, Niranjan. (2016). Cluster Randomized Controlled Trial Evaluation of a Gender Equity and Family Planning Intervention for Married Menand Couplesin Rural India. *PLoS ONE*, S. 11, s. 1-20. Doi:10.1371/journal.pone.0153190.
- Sabala, Gopal, Meena. (2010). Body, Gender and Sexuality: Politics of Being and Belonging. *Economic and Political Weekly*, 43-51.
- Taşkın, Lale. (2016). *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Terzioğlu, Füsün, Taşkın, Lale. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, S. 12, s. 62-67
- Thomson, L. Comrie, Tokhi, Mariam, Ampt, Frances, Portela, Anayda, Chersich, Matthew, Khanna, Renu, Luchters, Stanley. (2015). Challenging Gender Inequity Through Male Involvement in Maternal and Newborn Health: Critical Assessment of an Emerging Evidence Base. *Culture, Health & Sexualit*, S. 17, s. 177-189. DOI:10.1080/13691058.2015.1053412
- Türk Dil Kurumu (TDK). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 14.05.2020
- WHO, 2012. Gender and health. Erişim Tarihi: 17.01.2019 Erişim Adresi: http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0007/169531
- Yağmur, Yurdagül, Oltuluoğlu, Hatice, Orhan Ergin, İlksen. (2019). İntrauterin Dönemde Fetal Cinsiyetin Annelerin Mutluluk Düzeyine Etkisi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, S. 10, s. 89-93. DOI: <https://doi.org/10.31067/0.2018.98>
- Yapıcı, Asım. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.